

In deze landen zijn apostelen op tot bijstand. Verschillende groepen togen, te water of te land, op weg naar het Nieuwe Sion. De meesten werden onderweg door de gewapende macht der Overheid opgevangen, maar ondanks de terechtstelling der leiders bleef in hen die teruggesluisd werden naar hun woonplaats de geloofsijver vlammen. In verschillende plaatsen kwam het tot oproer. Het bekendst is de poging van Mei 1535 om Amsterdam in handen te krijgen. Een nacht was daar het Stadhuis in de macht der Wederdoopers. Alleen de vreemde, toevallige omstandigheid dat het klok-ketouw onvindbaar was, belette hen de gewapende volgingen buiten de poort te waarschuwen, waardoor de Overheid den volgende dag den toestand weer meester werd.

Dan valt in hetzelfde jaar Munster in handen van den bisschop. Wel houden nog een tijdlang in deze landen de Zwaardgeesten het ideaal voor oogen, maar ook deze beweging loopt door het harde, stelselmatige verzet der Overheid ten slotte dood.

Het is de groote verdienste van Menno Simons geweest, dat hij van toen af zijn volgelingen scherp van de Wederdoopers heeft afgescheiden, te scherper, omdat de Roomsche overheid de Doopsgezinden met de Wederdoopers bleef vereenzelvigen en hen daardoor als een sociaal gevaar bleef beschouwen.

Vóór den val van Munster echter vinden wij dooreengemengd de fanatieke dweper, die als kinderen Gods de aarde, die des Heeren was, voor zich opscheuten, en de lijdzame geloovigen, die de overtuiging toegedaan waren, dat het Koninkrijk geduldig moest worden verbeid tot Gods tijd. Doordat ook deze laatste de innerlijke, rechtstreeksche voorlichting door den Geest meestal eenzijdig beleden, konden ook zij gemakkelijk bekoord worden door de valsche voor-spiegelingen, die geestdriftig, met oordeelsdreiging tegen alle twijfelaars, werden gepropageerd.

Van de stemming en denkbeelden, die in de jaren 1534—36 onder de Nederlandsche Doopsgezinden hebben geheerscht, krijgen we een duidelijk beeld door een geschriftje, dat de schuldbelijdenis bevat van een man die de gebeurtenissen dezer jaren van zeer nabij heeft doorteleefd. Het is de „Bekentnisse van Obbe Philipsz, waarmede hij verclaert zijn Predickamt sonder wettelijke beroepinge gebruyckt te hebben.”

De schrijver van deze Bekentenis, zoon van een priester en zelf barbier-heelmeester te Leeuwarden, is n.l. door twee gezanten uit Munster in 1533 door handoplegging tot voorganger of Oudste aangesteld. Later verzette hij zich fel tegen de revolutionaire elementen, vooral tegen de Zwaardgeesten, en trok zich in 1540 teleurgesteld uit de Broederschap terug, omdat hij twijfelde aan de wettigheid van zijn roeping.

Dit laatste is niet zoo'n ongewoon verschijnsel geweest bij hen, die grootendeels of uitsluitend leefden bij het innerlijke licht dat zij van den Geest meenden te ontvangen. Bij Obbe Philipsz leidde het echter tot een schriftelijke belijdenis van schuld. Open en trouwhartig belijdt hij zich-

zelf en anderen te hebben misleid. Maar tevens doet hij een ongekunsteld verhaal van veel wat hij als Oudste heeft doorleefd. Zoo geeft hij ongezoekt een uitvoerig verslag van de gebeurtenissen die jaren, waardoor wij een kijk krijgen op wat verstand en hart den velen waarvan hij leider was, heeft bewogen, op zijn en hun innerlijke moeilijkheden en strijd. Zijn geschrift stelt ons in staat iets te doorleven van den geestelijken achtergrond dezer fel bewogen dagen, waarin waarheid en leugen zoo vlak naast elkaar lagen.

Obbe Philipsz is na zijn uittreden door Menno Simons gebannen, dien hij zelf door handoplegging als Oudste had bevestigd. Hij heeft waarschijnlijk verder eenzaam geleefd bij eigen subjectieve ervaring in de overtuiging dat alle kerkformatie of zelfs broederschapsvorming hier op aarde onmogelijk was. Hij heeft de uiterste consequentie getrokken van de miskenning der Kerk als instituut.

Het is deze Bekentenis van Obbe Philipsz, die B. Stroman geleid heeft tot het schrijven van zijn laatste boek; het is blijkbaar zijn hoofdbron geweest. Stroman geeft geen verantwoording van zijn stof, maar zijn boek zelf toont dit duidelijk. Het is n.l. geen historische roman met Obbe Philipsz als hoofdpersoon. De schrijver heeft den tekst der bekentenis gevolgd en zich meestal nauwkeurig gehouden aan de gegevens van het oorspronkelijke. Daarnaast heeft hij blijkbaar andere bronnen van de geschiedenis der Doopsgezinden uit denzelfden tijd gebruikt, o.a. om de gebeurtenissen in Munster uitvoeriger te kunnen uitbeelden dan uit zijn hoofdbron mogelijk geweest zou zijn. Zoo is een betrekkelijk kleine levens- en tijdsbeschrijving ontstaan, die zeer dicht blijft bij de historische feiten. Van karakter- en milieuteekening, zooals wij die in een historischen roman verwachten en verlangen, is dus in dit boek geen sprake. W. A. P. Smit heeft het in een bespreking in „De Werkplaats” een chronieke romancée genoemd, omdat hij het te kroniekmatig vond om het onder de levensbeschrijvingen te rangschikken. Het is een bruikbare benaming, al kan zij aanleiding geven tot misverstand. Het boek blijft strakker bij de overgeleverde feiten dan de vies romancées het doen, maar de uitbeelding van het uiterlijk gebeuren en de teekening van de algemeene sfeer, die in den nieuwen vorm bereikt wordt, maakt den afstand tot de kroniek toch wel zeer groot.

Door de stilistische qualiteiten is een voornaam werkje ontstaan, dat in de uitgave van de uitgeverij Rozenbeek en Venemans, mede door de houtsneders van Cantré, een er bij passenden typografischen vorm heeft gevonden.

Het karakter van het boek brengt echter een belangrijk bezwaar mee. De tijd en de gebeurtenissen die hier beschreven worden, kunnen niet gerekend worden tot de stof die men bij den gemiddelden lezer bekend mag veronderstellen. Zelfs de hoofdpersoon zal aan de meesten volkomen onbekend zijn, zooals het begrip Wederdooperij voor velen niet méér oproept dan een herinnering aan revolutionair godsdienstig fanatisme, het

Munstersch avontuur en den mislukten aanslag op Amsterdam. Doordat nu de schrijver zich zoo angstvallig dicht houdt bij de stof van zijn bronnen, sluit de lezer op te veel namen, die onvoldoende uit het werk zelf relief krijgen. Ook allerlei termen die aan de ideeënwereld der Wederdoopers zijn ontleend, worden dikwijls zonder meer ingelascht.

Zelfs voor iemand met meer historiekennis die zich niet toevallig met deze materie heeft bezig gehouden, blijft dit bezwaar bestaan. Dit wekt een groeiend gevoel van onwil dat vermoeiend de bekoring remt die van taal en plastische uitbeelding uitgaan.

Dit zou ten deele ondervangen zijn, als aan het boek een korte historische toelichting en een verantwoording der stofverwerking vooraf was gegaan. Bij een werk als dit zou dit zeker op zijn plaats zijn geweest. Een ongemotiveerde angst voor de inleiding heeft den auteur er toe gebracht den lezer te onthouden waarop hij recht had.

En zoo zullen velen bevangen blijven in de zeer gemengde gewaarwording van heen te moeten glijden over gedeeltelijk onbegrepen dingen en toch tevens te genieten van de schoone verbeelding die het boek desondanks telkens weer oproept. Volledig zou echter dit bezwaar door een inleiding niet te ondervangen geweest zijn; daarvoor is het te zeer een gevolg van een tekort in de stofverwerking.

Tegenover deze bezwaren staat dat de taal van Stroman soms zeer sterk uitbeeldt. Dit blijkt het duidelijkst door een fragment uit de Bekentnisse te vergelijken met zijn weergave.

Als Obbe Philipsz met een mede-oudste na zijn eersten prediktocht naar Leeuwarden terugkeert, verhaalt de Bekentenis:

„Middelertijt ben ick met Scherder mijn medebroeder wederom nae Lewerden getoogen op eenen Sondach, ende als wij voor die stadspoorten quamen, omtrent den Middach, so stondt die doerwachter ende woude die Poorte sluyten, ende als hij ons sach aencomen sprack hij, wilden wij in so moesten wij haestich toetreden. Doen wij dat hoorden verschricken wij seeren ende vraechden watter te doen was. Hij sprack, daer zijn Wederdoopers in die Stadt die salmen alle vangen. Doen verschricken wij noch veel meer, ende dochten op die Prophetiën: Niettemin, wij en hadden daerop niet gebouwt, ende greepen daermede eenen moet ende gingen in die Stadt op den rechten middagh.”

Door Stroman wordt dit zoo geteekend:

„Nu gaat in hun spreken de klank van hun stappen teloor. Zij gaan, en als zij voor de stadspoorten komen, zwelken traag de deuren dicht... De deurwachter heeft hen bemerkt, hij maant: „Maak haast als je nog binnen wilt zijn!” „Waarom gaan de poorten toe?”, is hun vraag binnen de muren der stad.

Juist sluiten de deuren het vrije land af, als het verbijsterende antwoord den deurwachter argeloos ontvalt: „Wederdoopers in de stad. De poorten dicht en dan zal er wel geen ontkomen”. Uit hun ontzetting winnen zij moed. Zij gaan zonder schroom door de straten, waarin de zon een blij spel van jonge onbezorgdheid heeft op gevels en in ruiten. Onder de hur-

Curatoren sloegen, zodra de donkere wolken die over stad en hoogeschool hingen, zich begonnen te verspreiden, de handen aan het werk. Zij wendden zich tot den Prins en de Staten met dringende bede mede te werken tot de stichting van een Collegium Theologicum, „uyt welken collegie bequame predicanen in alle occurrerende behoeften gevonden sullen werden”. En niet te vergeefs.

In April 1591 besloten de Staten zulk een collegium te Leiden op te richten; zij benoemden eenigen uit hun midden „om met curatoren over de erectie en het onderhoud er van te besloemen” en gelastten de laatste „eene ordonnantie op het collegie te concipieren”. Stichtingsbrief en instructie werden vastgesteld; het aantal bursalen werd bepaald op 31, en het collegie zou worden bestuurd door een Regent, een Subregent en een Oeconomus, Schaftmeester of Dispensier.

Op voordracht van curatoren werden benoemd: tot Regent Johannes Cuchlinus, predikant te Amsterdam, tot Subregent Petrus Bertius, predikant te Rotterdam en tot Oeconomus Henricus Bredius, buitengewoon hoogleeraar in de rhetorica.

Het Staten-Collegie werd gesticht in het voormalig Cellebroers-klooster, gelegen aan de Cellebroersgracht (thans „Kaiserstraat”). Na verschillende verbouwingen, die in de eerste jaren ten koste der Statenkas geschieden, en waarbij enkele deelen van het vroegere klooster voor het collegie in gebruik werden gehouden, vond men daar, om een groote binnenplaats, woningen voor den regent, den subregent, den schaftmeester en den gehuwden portier, benevens een ziekenzaal en verschillende dienstvertrekken. Voor het onderwijs was er een auditorium en een algemeene studeerkamer; voorts voor de bursalen een eetzaal en voor elk hunner een „kamerken”.

In October 1592 was de verbouwing in zooverre gereed, dat het collegie in gebruik kon worden genomen; de Staten verordenden de plechtige inwijding op 6 October van dat jaar, en curatoren besloten, „om in soo hoochachtighe saken, ende daeraen den lande sooveel gelegen was, met goeder

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHETSEN

Het Staten-Collegie te Leiden.

I.

In de tweede helft der 16de eeuw kreeg, door het veldwinnen der Reformatie, de Gereformeerde Kerk in ons Vaderland langzamerhand vaste gedaante en vorm. Kerkvergaderingen werden gehouden; verordeningen vastgesteld; hare belangen geregeld. Hoe meer echter de Reformatie toenam, hoe groter het gebrek aan behoorlijk onderlegde predikanten werd. Synoden, classes, consistoriën bestormden den Prins en de Staten met smeekschriften. „Zij mochten toch regard nemen op den jammerlijken staat der kercke en in nypenden nood voorzien”.

De Prins hielp. „Reeds lang was hy bedacht geweest om ter bevestiging van de Gereformeerde religie door kundige leeraren binnen Holland en Zeeland eene Hoogeschool op te richten”. Doch dit plan kwam eerst tot rijpheid, „toen Leiden zonder enig krijgsvolk, in zoo strenge belegering, zich zoo vromelyck had gehouden”, en er een nieuwe dageraad voor Holland was aangebroken.

28 December van het jaar 1574 zond hij uit Middeburg zijn dienaar, Mr Jacob Tayaert, met een brief naar de Staten van Holland, „waarin hij hen ten ernstigste het belang op het harte drukte om niet slechts ten nutte van den godsdienst, maar ook van de burgerlijke regeering, eene hoogeschool op te richten”. Ook gelastte hij dezen gezant zijne bedoelingen nader te ontwikkelen, en boven alle steden Leiden, dat zich door het verduren van een lang en hevig beleg, omtrent de godsdienstige en burgerlijke vrijheid zoo verdienstelijk gemaakt had, als de geschiktste plaats aan te bevelen. 2 Januari 1575 las Paulus Buys de Staten, in hunne vergadering te Delft, 's Prinsen

brief voor, en reeds den volgende dag werd tot de stichting eener hoogeschool besloten en Leiden tot haren zetel gekozen. 8 Februari 1575 werd de Leidse hoogeschool met grooten luister geopend.

Het Curatorium der Hoogeschool bestond uit 7 leden en een secretaris. Drie werden door de Staten van Holland (oppercurateurs) gekozen, één uit de ridderschap, twee meestal uit burgemeesteren of pensionarissen van de een of andere aanzienlijke Hollandsche stad. Het lid der ridderschap bekleedde het praesidium. De overige leden waren de vier regeerende burgemeesters van Leiden. Curatoren moesten, volgens de Statuten, „zorgen voor 't geen zij in het bijzonder of gezamenlijk met den rector en de assessoren, tot sieraad, vermeerdering en heerlijkmaking der Universiteit en van het Waalse en (Neder)duitsche Collegie noodig en oorbaar oordeelden”.

Leiden had nu een hoogeschool, maar de moeilijkheden om haar op gang te brengen waren vele; politieke verwickelingen werkten daartoe mede; de gehoorzalen der hoogleeraren in de godgeleerdheid „zoo die er al waren” bleven ledig. „Alleen voor de Kerk, ter wier profijte zij hoofdzakelijk was gesticht, was de hoogeschool als niet bestaande”. „De Universiteit (klaagden synoden en classes) werpt geen vruchten af, beantwoordt niet aan de intentie van den Prins en der Staten”. Wel mocht Balthazar Lydius schrijven: „alles is hier te Leiden sober, sober de professoren, sober de studenten”. De senaat schreef aan curatoren: „het is tevergeefs gezorgd voor professoren, daar er geen hoop is dat er toehoorders zullen wezen, daar er huidaags zoo weinige zijn die zich tot de theologie begeven”. De studenten in de theologie hadden niets dan armoede en verachting, geen vereering en staal te verwachten; vaders en voogden hielden de jongelingen, die neiging tot de studie der godgeleerdheid hadden, daarvan terug, wyl er geen profijt van te verwachten was. Waren er onder de geringeren, die zich tot die studie wenschten te begeven, het ontbrak hun gansche-lijk aan middelen om op eigen kosten te studeeren.

gers sid-
voelen O
overheid
te herke
ben geto
Bij hu
brandt e
hun har
sloten, t
kennen
plichtget
Onged
een vers
Obbe's
gend wa

Een pra
is ook h
in den
te Amste
Dergelij
hoe het l
niet als e
K.

UK
EN

De Rus
wiens nie
opmerkin
heeft een
van den p
wend. „O
rialist wi
zijn.”

De bret
anti-kapit
niets. Bei
socialisme
ning het

„Het C
van dezer
telijke wi
baar voor
en zich l
keeren, w

„Alleen
„kunnen
winnen
dom de
erkent,
eeuwig
dom ku

Berdjaj
ook in ri

1) „Chris
Lazern”.

omsichti
soodanigh
inaugurer
telijke ge
soude we

Dit fees
aengenaet
gedenkda
klokket
het volge
voorgelez

„De Bu
„Leyden,
ten, dat
„wesen zi
„October,
„versitelyt
„de Heere
„openbaer

„ende ge
„taengae
„dat sy,
„brengher
„hebben,
„eene Vi

„alsdan v
„houden;
„middage
„gens ten
„plaatsen
„doen, be

„daertoe
„geeven,
„Gever al
„ende te
„licken z

„storten,
„makingh
„lgemeer
„Zynder
„werckel

„Eick s

kten aanslag op
rijver zich zoo
an zijn bronnen,
die onvoldoende
Ook allerlei ter-
Wederdoopers
nder meer inge-

storiekennis die
erie heeft bezig
staan. Dit werkt
vermoedend de
astische uitbeel-
n zijn, als aan
elichting en een
g vooraf was ge-
it zeker op zijn
eerde angst voor
oe gebracht den
recht had.
lijven in de zeer
n te moeten glij-
dingen en toch
one verbeelding
s weer oproept
door een inlei-
zijn; daarvoor is
n tekort in de

dat de taal van
lt. Dit blijkt het
de Bekenntnisse

de-oudste na zijn
arden terugkeert,

ler mijn medebroer-
en op eenen Son-
ta-poorten quamen,
doerwachter ende
hij ons sacht aen-
mosten wij haes-
den verschracken
te doen was. Hij
die Stadt die sal-
ten wij noch veel
lën: Niettemin, wij
ende greepen daer-
die Stadt op den

geteekend:

ank van hun stap-
or de stadspoorten
licht... De deur-
ant: „Maak haast
Waarom gaan de
len de muren der

de land af, als het
wachter argeloos
De poorten dicht
Uit hun ontzetting
schroom door de
el van jonge onbe-
iten. Onder de bur-

donkere wolken
ngen, zich begon-
an het werk. Zij
a de Staten met
tot de stichting
„uyt welken col-
occurrerende be-
En niet te ver-

en zulk een col-
; zij benoemden
curateurs over
n te beoogieren
donnantie op het
tingsbrief en in-
aantal bursalen
legie zou worden
Subregent en een
dispensier.

verden benoemd:
predikant te Am-
tertius, predikant
Henricus Bredius,
rhetorica.
cht in het voor-
en aan de Celle-
d''). Na verschil-
eerste jaren len
en waarbij enkele
voor het collegie
ad men daar, om
i voor den regent,
r en den geluw-
zaal en verschil-
t onderwijs was
emeene studeer-
i een eetzaal en
wing in zooverre
uik kon worden
de plechtige in-
ur, en curatoren
lighe sackete, ende
a was, met goeder

gers siddert een verraderlijk wantrouwen. En toch
voelen Obbe en Hans dit als hun redding, zoolang
de overheid afwacht. Men durft elkaar immers niet meer
te herkennen nu de poorten de stad tot een val heb-
ben gemaakt.

Bij hun gang over pleinen en door straten en stegen
brandt de tartende zon een beklemmende onrust in
hun harten. Zij beseffen nog niet, dat zij werden inge-
sloten, toen de poort achter hen gegrendeld werd, ze
kennen nog slechts de verholten bedreiging van een
plichtgetrouwen deurwachter.

Ongedeerd bereiken zij Obbe's huis, waar hun komst
een verstomd schrik onder de huisgenooten slaat.
Obbe's huisvrouw vindt de eerste woorden: een kla-
gend waarom?

Een prachtig staal van sobere beschrijvingskunst
is ook het verhaal dat een ontvluchte Dooper
in den kring der broeders doet over het oproer
te Amsterdam.

Dergelijke fragmenten rechtvaardigen de vraag,
hoe het toch komt dat het boek als geheel toch
niet als een totaliteit wordt ervaren.

K. D. J. G.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Christendom en Klassenstrijd“.

II.

„De proletarische Waarheid“.

De Russische wijsgeer, Nicolai Berdjajew, over
wiens nieuwste werk¹⁾ wij den vorigen keer eenige
opmerkingen van meer algemeen aard maakten,
heeft een tijdlang Marx gevolgd, maar zich daarna
van den profet van het moderne socialisme afge-
wend. „Omdat ik,” zoo schrijft hij, „geen mate-
rialist was, kon ik ook geen orthodox marxist
zijn.”

De breuk met Marx veranderde echter aan zijn
anti-kapitalistische en anti-burgerlijke gezindheid
niets. Berdjajew predikt een soort „Christelijk
socialisme”, welks verwerkelijking naar zijn mee-
ning het Godsrijk op aarde brengen zal.

„Het Christendom moet,” luidt de boodschap
van dezen denker, „de verbinding van de Chris-
telijke waarheid met de sociale waarheid zicht-
baar voor de arbeidersmassa tot stand brengen,
en zich tegen de sociale leugen van onzen tijd
keeren, welke zwaar op de arbeiders drukt.”

„Alleen onder deze voorwaarde,” gaat hij voort,
„kunnen de arbeiders voor het Christendom ge-
wonnen worden: Wanneer het Christen-
dom de sociale waarheid der arbeiders
erkent, zullen ook de arbeiders de
eeuwige waarheid van het Christen-
dom kunnen aanschouwen.”

Berdjajew staat met deze uitspraak niet alleen;
ook in religieus-socialistische kringen is zij dik-

1) „Christentum und Klassenkampf” (Vita Nova Verlag, Luzern).

omsichtigheid ende aendacht, 't selve collegie met
soodanighe cieragie ende pracht aentevangen ende
inaugureren, als behoorlicken ende voor de chris-
telicke gereformeerde religie niet tot ergernisse
soude werden geduyt.”

Dit feest moest „christelyk, betamelik en Gode
aengenaem worden gevierd” en op 3 October, den
gedenckdag van Leidens verlossing, werd, onder
klokgeklep, van de pui van het stadhuis, den volke
het volgende door den stads-secretaris van Hout
voorgelezen:

„De Burgemeesters en Regeerders dezer stad
„Leyden, laaten eenen yegelycken mitsdeezzen we-
den, dat op Dynsdaghe eerstemende, dewelke
„wesen zal den sesten deezer loopende maent van
„October, smorghens ten negen uyren in den Uni-
„versiteyt alhier, het Collegie der Theologiën, by
„de Heeren Staten van Hollant alhier ophgerecht,
„openbaerlyken sal werden aengevanghen, begonst
„ende geinaugureert: ten eynde elck eenen die
„taengael, hem daerby mocht laten vinden. Ende
„dat sy, omme 't selve te bequaemer te wege te
„brenghen, den voornoemden sesten geordonneert
„hebben, gelyck sy ordonneren mits desen, tot
„eenen Vierdach: eenen yegelicken bevelende hem
„alsdan van alle uytterlike hantwercken af te
„houden; mer alsoo ten selven daghen voor de
„middage prediciatiën sullen werden gedaen, 'smor-
„ghens ten acht uyren beginnende, tot sodanigen
„plaatsen als men des sonnendachs ghewoon is te
„doen, begeren ende vermanen elck eenen hem
„daertoe ernstelicken ende met eendracht te be-
„geeven, ende God Almachtich (als den eenigen
„Gever alles goeds) vuyrichlicken aen te roepen
„ende te bidden, dat Hem gelieve Synen Godde-
„licken zegen over 't voirschreven collegie uyt te
„storten, opdat 't selve eyntelicke gedye tot groot-
„makingh van Synen heiligen Naem, welvaren van
„'t gemeene beste, stichtinghe ende opbouwinghe
„zynder Kercke. Ende sal teneynde voirtz. de
„werckelock ten voirschreven dage ongeluyt blyven.
„Elck segget den anderen voort.

„By my
J. VAN HOUT.”

wijls met kracht verkondigd. „Wij zijn overtuigd”,
betoonde eens de Marburger hoogleeraar, Georg
Wünsch²⁾, dat „wanneer onze taak om de Kerk
met behulp der arbeidersmassa te reformeeren,
mislukt, zij als Kerk Gods haar rol uitgespeeld
heeft. Voor de Kerk slaat het laatste uur... zij
zal een proletarische Kerk moeten worden, of het
is voor altijd uit met haar taak: plaats der
verkondiging van Gods wil te zijn.”³⁾

Het behoef nauwelijks gezegd te worden, dat
dergelijke oordeelen een zeer bedenkelijken inhoud
hebben. De verbinding van Christelijke en „men-
scheijke waarheid” heeft altijd groote schade aan
het Christendom berokkend; de historie der Kerk
en die van het menscheijke denken is één indruk-
wekkende waarschuwing tegen zulk een synthese,
welke immers slechts tot stand kon komen in een
milieu, waar de Christelijke waarheid tot een
menscheijke verlaagd was, of de laatste tot een
eeuwige, Goddelijke waarheid verheven.

Hoezeer ook de zorg voor het geestelijk en
stoffelijk welzijn der arbeiders ons moge vervul-
len, hoezeer ook onze harten naar een terug-
keer der afgedoode massa verlangen, hoezeer wij
ook willen streven naar een reformatie op sociaal
terrein, in gehoorzaamheid aan Gods Woord, het
is geheel verkeerd om van de „Kerk” te vorderen,
dat zij zich met „de arbeidersbeweging” verbindt.
In concrete situaties zullen zij elkander kunnen
ontmoeten: de sociale positie harer leden gaat de
Kerk ter harte; de huidige structuurveranderingen
in de economische en sociale wereld, die in het
bijzonder het leven der arbeiders bedreigen, vragen
de volle aandacht van alle belijders van het Chris-
telijk geloof, opdat zij hun krachten zullen inspan-
nen teneinde den levensweg hunner broeders te
effenen, en aan de eischen der sociale gerechtig-
heid te voldoen. Een verbinding of samenwerking,
tot welke socialisten van diverse richtingen her-
haaldelijk oproepen, moeten zij echter beslist
afwijzen.

De afval der arbeidersmassa heeft trouwens die-
pere oorzaken dan menschen als Berdjajew en
Wünsch aangeven. Deze „klasse” bezit, voorzoo-
ver zij in marxistischen zin opgevoed is, een gansch
andere wereldbeschouwing dan de Christ-geloo-
vigen. Zij waant zich boven den dienst van God
verheven, en wil van geen zonde en schuldbelij-
denis weten. Zulk een levenshouding zal niet ver-
anderen, wanneer „de Kerk” het programma der
moderne vakbeweging onderschrijft of helpt uit-
voeren.

Wilen Albert Thomas, de vroegere leider
van het „Internationale Bureau van den Arbeid”,
schreef aan de Conferentie van den „Wereldbond
van Kerken te Praag”, dat een krachtiger activi-
teit der Kerk op sociaal terrein, zeker de sympa-
thie der arbeidersmassa zou hebben en hun hou-
ding welwillender maken, maar op een terugkeer
moest men z.i. niet te veel rekenen. Daarvoor ach-
te hij den afstand te groot. Zij, die de mogelijkheid
tot en den smaak eener hoogere cultuur⁴⁾ verwor-

2) Zie een artikel van Georg Wünsch in het „Zeitschrift für Religion und Sozialismus”, 1930, pag. 298.

De inwijdingsplechtigheid verliep naar wensch;
na de godsdienst oefeningen verzamelden de auto-
riteiten zich op het stadhuis, en trokken van daar,
vooraf gegaan door de beide pedellen, naar de
Academie, alwaar eerst de secretaris van Hout en
daarna de regent een toespraak hielden, die met
een gebed besloten werd; vervolgens begaf men
zich in optocht naar het Collegie, waar de regent
in handen van curatoren den eed aflegde: „het
ambt en de last hem opgelegd getrouwelijk te
dragen, de regelen en wetten van het Collegie
te onderhouden, en de jeugd onder de gehoor-
zaamheid harer wettige overigheid optetrekken in
de religie, die nu ter tyd in den lande openbaar-
lyck geleerd en in de belydenis, catechismus en de
verklaringen der Nederlandsche Christelyke Gere-
formeerde Kercke vervat werd”, en alwaar deze
dag „op de wijze der voorouders” besloten werd
door „een vroolijken maaltijd”, waaraan ook de
reeds aangekomen bursalen aanzaten.

* * *

Werd bij de oprichting het aantal bursalen be-
paald op 31, dit aantal is in 1641 door de Staten
nader vastgesteld op 40. Voor de toekenning van
de beurzen werden aangewezen de leden van den
Staat, als volgt: De Ridderschap en Edelen zes;
de Heer van Warmond twee; de steden Dor-
drecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda,
Rotterdam en Gorinchem, ieder insgelijks twee;
en de steden Schiedam, Schoonhoven, Briel, Alk-
maar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam,
Medemblik, Purmerend, Den Haag, Oudewater,
Heusden, Naarden, Woerden en Geertruidenberg,
ieder één bursaal.

Om als bursaal te worden opgenomen moest
men tenminste 14 jaren oud zijn, en zóó ervaren
in het Latijn, dat men de hoogleeraren kon ver-
staan, en zich in die taal — want geen andere
werd in het Collegium gesproken — kon uitdruk-
ken. Later werd bij de opname ook eenige kennis
van het Grieksch gevorderd. Verder moest de can-
didaat „niet merklijk mismaakt van aangezicht,

ven hadden, zouden, meende deze socialist, wel
niet weer de bijzondere dogmata der Kerk willen
omhelzen.”⁵⁾

Deze tragische woorden zijn eveneens een ant-
woord aan allen, die een verbinding van de Chris-
telijke waarheid en de „sociale waarheid” der
arbeiders tot stand willen brengen.

De herovering van de arbeiderswereld, eens
door Kardinaal Faulhaber, de meest doornige
taak der moderne zielszorg en de eigenlijke zorg
van onze zielszorg genoemd, zou, indien deze
synthese als grondslag voor de prediking aan-
vaard werd, geheel mislukken. Zelfs de „aan-
schouwing” van de eeuwige waarheden van het
Christelijk geloof, is in zulk een verbinding on-
mogelijk. De fouten, welke in het verleden begaan
zijn, toen maar al te dikwijls bij de werkzaamhe-
den op sociaal terrein, de leiding van Gods Woord
niet voldoende gezocht werd, moeten ons waar-
schuwen voor soortgelijke afdwalingen naar de
„andere zijde”.

* * *

Voor een zuivere beoordeling van Berdjajew's
vermaning, is het noodig om te weten, wat die
„sociale waarheid” der arbeidersmassa inhoudt,
althans wat hij daaronder verstaat. Nu onder-
scheidt deze denker zich van religieus-socialisten
als Wünsch, door een veel scherpere critiek op
het moderne socialisme en de socialistische be-
weging.

De Marburger hoogleeraar heeft een synthese
van Christendom en marxisme gepropageerd; de
Russische wijsgeer verwerpt echter de leer van
Marx.

Die afwijzing treft in de eerste plaats het „pro-
letarische” waarheidsbegrip, en vervolgens
ook de marxistische anthropologie.

Berdjajew vestigt, zooals menig beoordeelbaar van
„economisch materialisme”, de aandacht op in-
nerlijke tegenspraak, welke de marxistische wijs-
begeerte kenmerkt. Zij ontken immers het bestaan
van vaste waarheden, maar verheft tegelijk deze
negatie tot een absolute waarheid.

Zulk een redeneering is onhoudbaar; het rela-
tivismisme verzuimt echter gewoonlijk om de conse-
quenties van zijn eigen theorieën te trekken. Wan-
neer aan al wat het menscheijke denken voort-
brengt, slechts betrekkelijke waarde toegekend
wordt, kunnen ook de formules, welke deze oor-
deelen vastleggen, niet algemeen geldend zijn, heb-
ben ook zij een beperkten levensduur. „De loo-
chening der waarheid keert zich onvermijdelijk
tegen de waarheid der loochening zelf.”

Ook het marxisme heeft het axioma zijner ken-
nistheorie nimmer op zichzelf toegepast, omdat
iedere relativistische ondermijning van zijn prin-
cipes „den wil der arbeidersklasse verzwakken,
haar overwinning bedreigen, en de vitale belangen
van het proletariaat schaden zou”. Daarom meet
het alleen de „burgerlijke ideologieën” met zijn
waarheidsmaatstaf, en onttrekt het zich aan een
vergelijking met de gedachten der „kapitalistische
wereld”.

3) Zie „Stockholm”, 1928, Heft 4, pag. 374.

spraak of leden” zijn. Vóór de opname, waarvoor
de Staten toestemming moesten verleen, moest
de gewone eed als lidmaat der Universiteit worden
afgelegd, en bovendien de belofte: „dat hij man
geworden en tot bekwamen ouderdom gekomen
zijnde, zich vóór alles, 't zij in kerkelijke zaken, of
de scholen en de regeering van die, zou laten ge-
bruiken, ten dienste van den lande van Holland
en Westfriesland, en zich zulks tot geenen tijd aan
iemand's dienst te verbinden, dan met zoodanige
conditie en besprek”.

De heurs werd voor zes jaren verleend. De bur-
saal genoot van de Staten: kosteloos huisvesting,
voeding, bewassing, bij acute ziekten verpleging,
onderwijs en f20 per jaar voor boeken. Kon de
alumnus de overblijvende kosten niet betalen, dan
voorzagen daarin ook wel de Staten, steden of
maecenaten. Geboren Hollanders hadden voor op-
name de voorkeur.

Het ontbijt werd gebruikt ten zeven ure, het
middagmaal ten elf ure en de avondmaaltijd ten
zes ure; hij alle maaltijden had de regent de
leiding.

De bursalen bezochten de collegiën der hoog-
leeraren aan de Universiteit, maar ontvingen ook
onderwijs van den regent, den sub-regent en — als
die daartoe de bekwamheid bezat — van den
schaffmeester. Ze mochten gedurende de vacantiën
desverkiezende in het Collegium blijven en hunne
studie onder leiding van den regent voortzetten.

Langzamerhand steeg het aantal bursalen ver-
boven de 40, daar op den duur elk, die zulks ver-
koos, zijn pupillen in het Collegium kon besteden,
als er plaats was, tegen betaling der kosten, mits
op den gewonen eed en onderwerping aan de or-
donnantien; ook door particulieren werden er
beurzen gesticht, waarvan zij zelve, doch met
consent der Staten, de collatie hielden.

Leiden.

J. DE LANGE.